

А. Р. Кобетяк

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, Украина

**ЭККЛЕЗИОЛОГИЧЕСКАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ АВТОКЕФАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА
ВСЕЛЕНСКОГО ПРАВОСЛАВИЯ**

Рассматривается одна из фундаментальных проблем целого корпуса церковного права – автокефальный принцип существования церкви. Эта проблема углубляет исследовательское внимание к сущности существования православия в целом. Кроме теоретического обоснования, внутренний церковный строй имеет и практическое значение для процесса автокефализации новых национальных Поместных церквей. Это актуально в связи с борьбой ряда современных стран за церковную независимость и Вселенское признание. Государственная власть, начиная со времен Византийской империи, постоянно навязывала свой принцип и методы управления церковью, что часто шло вопреки традициям и каноническим нормам. Православная экклесиология предлагает собственный подход церковно-административного управления. Доказано, что только автокефальный строй является единственным вариантом существования Вселенского православия.

Ключевые слова: автокефалия, экклесиология, церковь, православие, митрополия, кафедра, административное устройство.

УДК 2-42

DOI:10.17721/sophia.2020.15.4

І. В. Кондратьєва, д-р філос. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3571-1681

e-mail: iryna.k@i.ua

**РЕЛИГИЙНІ ЦІННОСТІ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ КОРЕЛЯЦІЇ**

Розглянуто особливості розуміння природи і сутності прав людини в рамках різних релігій, специфіку взаємозв'язку традиційних релігійних цінностей і людських прав у контексті сучасних реалій; проаналізовано особливості релігійних концепцій прав людини (на прикладі світових релігій) у їх взаємозв'язку та кореляцію з підходами до проблематики людських прав, що спираються значною мірою на ліберальне підґрунтя і знаходять своє відображення у відповідних міжнародних документах та рішеннях авторитетних міжнародних інституцій.

Ключові слова: релігія, релігійні цінності, права людини, глобалізація, релігійні права, релігійна свобода.

Дискурс прав людини відіграє важливу роль у сучасному світі, коли різноманітні міжнародні організації та інститути звертаються до проблематики людських прав і прагнуть відшукати шляхи "для імплементації фундаментальних прав людини в світі" [8, р. 2]. У світі, який є розмаїтим у своїх світоглядних, соціокультурних, ціннісних та інших вимірах. Зокрема, постає питання про духовне підґрунтя прав людської особистості, про роль релігії у формуванні універсальної системи прав людини та забезпеченні їх збереження й захисту. Ті, хто наголошує на необхідності релігії для визначення прав людини, безумовно мають відповідні підстави. Для них моральні істини не можуть бути ідентифіковані без божественного одкровення, настанов божих та його керівництва. Слід визнати, що релігія єднає людей у спільноті, пропонує систему норм та ціннісних орієнтирів, стає вагомим моральним підґрунтям прав людини. Загалом, на думку А. Садаката, релігію можна розглядати як своєрідний "каталізатор для прав людини" [8, р. 10]. Водночас досить поширеною в сучасному світі стає секулярний погляд, згідно з яким існуючі теорії прав людини та практики їх забезпечення мають суто світську, а не релігійну основу.

Стаття має на меті аналіз особливостей бачення природи і сутності прав людини в релігійних віруваннях, специфіки взаємозв'язку традиційних релігійних цінностей і людських прав у контексті реалій сьогодення.

Проблема суперечливого взаємозв'язку релігійних уявлень, норм і цінностей та прав людини в контексті сучасних реалій перебуває на перетині дослідницьких зацікавлень представників різних сфер релігієзнавчо-гуманітарного та правового знання. Її розмаїті аспекти знаходять своє висвітлення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, насамперед, В. Єленського, С. Ладівірової, М. Черенкова, Ю. Чорноморця, П. Яроцького, Л. Сюкіяйнена, Ф. М. Шеферда, Б. Барнетта, У. М. Бока, М. З. Хана, М. Дж. Бройді, Дж. В. Бройді, Р. Траера, М. А. Бадеріна, Х. Бадзе,

З. Сванк, З. З. Кало, П. Дж. Кароззи, Д. Філпотта, Е. Клапсіса, Л. А. Корсері, П. Ганеа, А. Стефенса, Р. Валдена, Дж. Доннеллі, А. Ферона та ін.

Слід визнати, що базові цінності провідних релігійних традицій світу відіграли помітну роль у формуванні своєрідної універсальної системи людських прав. З іншого боку, релігії світу приділяють велику увагу виробленню власних концепцій прав людини, які відповідним чином корелюють із сучасними ліберальними теоріями людських прав. За великим рахунком, сьогодні в різних частинах світу "як релігія, так і права людини утворюють паралельні форми соціального порядку, які обов'язково повинні взаємодіяти між собою" [5, р. 83].

Релігійні вчення в цьому контексті розрізняються між собою за деякими важливими аспектами, вихідні засади існуючих релігій часто не збігаються між собою через низку принципових моментів. Серед них, зокрема, питання щодо ролі, яку відіграють релігійні традиції в правовому розвитку окремих країн і регіонів. До того ж слід зазначити, що співвідношення релігійних вірувань і прав людини в Європі завжди носило динамічний характер, зазнавало відповідних, часом досить суттєвих трансформацій. Ця еволюція була пов'язана, зокрема, з формуванням концепції прав людини в її ліберальному варіанті. І, слід визнати, що в цьому процесі помітну роль відіграли традиційні релігійні уявлення і цінності. Так, не викликає сумніву той факт, що значною мірою "політичні й ліберальні теорії спираються на концепції індивідуальної свободи та автономії" [8, р. 78], що знайшли своє обґрунтування в рамках християнської традиції.

Слід визнати, що релігійні уявлення про права людини, спроби їх концептуального оформлення далеко не завжди і не в усьому узгоджувались із вихідними положеннями світських концепцій людських прав. Зокрема, це стосується витоків цих прав, які, наприклад, ліберальна думка Європи зазвичай пов'язувала з природою людської особистості, з її вродженими невід'ємними правами, а релігійні вчення вбачали в божествен-

ному творінні та одкровенні. Такі розбіжності посилювались і ставали все помітнішими в міру поширення в Європі секулярних форм суспільного життя, коли релігія перетворювалась на особисту, приватну справу індивіда. З іншого боку, простежується віддалення змісту концепцій людських прав від релігійних уявлень і вірувань та недостатня увага до розробки зазначених питань з боку провідних релігій світу. Щоправда, під впливом прийняття Загальної декларації прав людини, а також й внаслідок більш активного долучення релігій (насамперед, християнства та ісламу) до практики публічного й політичного життя актуалізується інтерес релігійних інституцій до прав і свобод індивіда.

Релігійне бачення базових прав людської особистості спирається, насамперед, на засадничі віросповідні принципи тієї чи іншої релігії. Водночас слід визнати, що сучасні релігійні концепції прав людини часом є своєрідною реакцією на ліберальні версії витлумачення цієї проблематики. Як наслідок, у релігійних варіантах витлумачення прав людини проглядає певна кореляція з низкою важливих положень міжнародно-правових документів із прав людини, але, водночас, у релігійних концепціях робиться наголос і на відмінностях, на унікальності саме притаманного тій чи іншій конкретній релігійній традиції бачення прав людської особистості. Варто зазначити, що релігійні теорії прав людини, як правило, зорієнтовані на визнання значущості і вагомості представлених у межах тієї чи іншої релігійної традиції системи цінностей, які часто пропонується визнати універсальними чи єдино прийнятними. Тобто релігії претендують на надання існуючим в їх рамках підходам до прав людини статусу істинних і, відповідно, в прагненнях сформувати єдину універсальну систему прав людини вбачають зазіхання на базові релігійні вірування й цінності. У цьому контексті постає питання, якою є "взаємодія прав релігійних традицій (і "прав людини", вписаних у ці традиції) і "фундаментальних прав людини" (тобто таких прав, які можуть осмислюватися спільними для людей найрізноманітніших традицій)" [3]. Важливим є і прокладання своєрідного містка між релігійними традиціями й цінностями і представленими в їх межах концепціями прав людини та універсальними системами людських прав.

Слід зауважити, що немає єдиного релігійного погляду на права людини, частіше ми маємо справу з конкретно-релігійними, конфесійними підходами до цієї проблеми, з існуючими відмінностями між означеними в різних релігійних традиціях позиціями. Так, буддизм, порівняно з іншими релігійними вченнями, приділяє менше уваги проблематиці людських прав. І хоча, з одного боку, буддиські лідери досить часто апелюють до теми прав і свобод людини, проте роблять це не як релігійні мислителі чи духовні лідери, а скоріше, як суспільні і навіть політичні діячі. Така ситуація значною мірою зумовлена особливостями засадничих принципів буддизму, в якому акцентується увага не на відносинах між людиною та спільнотою, на міжособистісних стосунках, а на співстражданні щодо всіх живих істот. Саме у співстражданні, як вважається, міститься смисл усіх людських прав; воно разом із мудрістю вважається тут важливішим від справедливості. При цьому пошуки миру й гармонії людина повинна починати із самої себе: "Тільки коли мир є всередині нас, ми можемо бути в мирі з тими, хто нас оточує" [6]. Для буддизму пріоритетною є не турбота про права людини, а її прагнення до осягнення своєї власної природи і життя відповідно до

неї. В цьому контексті "права людини постають чимось зовнішнім, стороннім для буддизму, другорядним атрибутом існування людини в нинішньому світі, а зовсім не як самостійної цінності, включеної до буддиського світогляду як його органічний елемент" [2, с. 11]. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що буддиська думка не пропонує якоїсь розгорнутої, ґрунтовно розробленої концепції прав людини і питання про її наявність у сучасному буддизмі залишається відкритим.

На відміну від буддизму, в рамках християнської традиції у її конфесійних вимірах приділяється значна увага проблематиці прав людської особистості. Так, протестантизм не вбачає принципового конфлікту між концептом прав людини і засадничими принципами власного віровчення. Загалом, як відомо, протестантська думка дуже суттєво вплинула на формування концепції людських прав, насамперед, у питаннях релігійної свободи, визнання за кожною людиною права сповідувати будь-який напрям християнства на свій розсуд, як і переслідувати особисті економічні інтереси. Власне, протестантизм достатньо відкрито визнає ліберально потрактовані людські права і свободи, висловлюючи готовність брати активну участь в їх сучасному розвитку, насамперед, що стосується свободи совісті. Для протестантизму, який, слід визнати, відрізняється більшою порівняно з іншими напрямками християнства прихильністю принципам індивідуалізму, реалізація прав людини в мирських справах постає своєрідним продовженням її віри. У цьому зв'язку не буде перебільшенням сказати, що сфера прав людини для протестантської релігії є своєрідним світським проявом віри. В протестантизмі як основа людських прав розглядається природне право як відображення Божественної волі; дарована Богом людині гідність є невід'ємним атрибутом людського існування і важливим критерієм рівності індивідів.

Не можна не помітити, що порівняно із протестантською ідеєю прав людини для католицизму характерний більш тісний зв'язок розуміння людських прав з відповідними релігійними принципами і настановами. Слід зауважити, що "прямої критики ліберального підходу до прав людини сучасний католицизм уникає, надаючи перевагу наповненню цієї концепції моральними цінностями і принципами" [2, с. 17]. Водночас, за великим рахунком, католицизм визнає більшість прав людини в їх ліберальному розумінні, вважаючи ключовим серед них право на життя. Замість принципів індивідуалізму в католицизмі знаходить своє обґрунтування ідея субсидіарності й особливо акцентується увага на соціальних, а не на індивідуальних правах і свободах людини; для католицької релігії є вкрай важливою концепція спільної справи і колективної взаємодопомоги. На відміну від протестантизму, католицизм достатньо обережно, часом критично, оцінює принцип послідовного відокремлення релігії від держави, приватизації релігії, наполягає на тому, що влада у своїй політиці повинна орієнтуватись на моральні критерії і совість. Загалом, християнська віра виходить із того, що права людини передують державі; держава існує не для того, щоб створювати їх, а для того, щоб їх захищати.

Таке бачення проблеми досить чітко простежувалося, зокрема, у виступах папи Римського Івана-Павла II, на думку якого відмінності між правовими системами не виключають того, що вони мають багато спільних рис. Маються, насамперед, на увазі потреба у справедливості і невід'ємні права людини, що носять фундаментальний характер, "дійсно універсальні права людини,

вкорінені в природі людини, права, які відображують об'єктивні й непорушні вимоги загального морального закону" [7]. Але ці права слід розглядати насамперед у контексті морального фундаменту, на якому вони виростають; в іншому випадку, реалізація людиною своїх прав може призвести до абсолютизації нею суто егоїстичних устремлінь замість орієнтації на суспільне благо. Сучасна католицька думка наголошує на тому, що демократія без моральних цінностей швидко перетворюється у відкритий чи дещо завуальований тоталітаризм. Тому відповідальна та активна участь людей у суспільному житті є необхідною умовою й запорукою розвитку як окремих індивідів, так і суспільства загалом лише в тому випадку, якщо воно орієнтується на означені вище критерії.

На відміну від католицизму, для православ'я характерне досить жорстке протиставлення прав людини в їх ліберальному варіанті моральним нормам поведінки, що знаходять своє підґрунтя в релігійній вірі. Тільки настільки віри, вважає сучасна православна думка, мають стати основою життя індивіда та людської спільноти. Тому вона прагне відшукати сучасну формулу взаємовідносин церкви і держави, яка була б співзвучною традиційній православній ідеї симфонії, відкидає принцип послідовного розмежування мирського та релігійного.

З погляду православ'я, якщо функціонування ліберальних інститутів в економічній, політичній та соціальній сферах є прийнятним і виправданим, то в царині міжособистісних взаємин воно є неприпустимим. Православ'я в його традиціоналістських формах виходить із того, що суспільство, заангажоване ліберальними настановами, неминуче прирікає себе на духовний занепад, оскільки ліберальна ідеологія створює передумови для вивільнення згубних бажань людини, торжества людського егоїзму, а ліберальні інститути служать легітимзації права на гріх. Не ліберальні стандарти, а саме релігійний спосіб життя, з позиції православ'я, має бути прийнятий як природна і беззаперечна цінність. Права людини не повинні вступати в конфлікт з Божим одкровенням, яке для православного християнина є вищим від будь-яких установлених людьми норм. Православна церква вважає неприпустимими спроби підпорядкувати погляди віруючих на людину, сім'ю, суспільне життя і церковну практику безрелігійному розумінню прав людської особистості, ввести у сферу прав людини норми, які нівелюють значення настанов і цінностей моралі. З погляду православ'я інститут прав людини може сприяти духовному розвитку особистості, служити благом цілям захисту людської гідності лише в тому випадку, якщо реалізація прав індивіда не вступає в суперечність із встановленими Богом моральними нормами.

Протиставлення прав людини в їх ліберальній інтерпретації та релігійних традиційних цінностей характерне і для сучасного ісламу. Слід зазначити, що в рамках мусульманської традиції звернення до розробки власної позиції з прав людини простежується відносно недавно; її поява стала своєрідною реакцією мусульманської думки на прийняття цілої низки міжнародних документів з прав людини, які значною мірою відображують ліберальний погляд на це питання. Слід зауважити, що концепція людських прав і обов'язків в ісламі знаходить своє змістове й ціннісне підґрунтя у двох священних джерелах: Корані та Сунні, і базується на вірі, яка "займає центральне місце і відіграє визначальну роль" [4, р. 178]. При цьому іслам наголошує, насамперед, на виконанні обов'язків, аніж на гарантуванні людсь-

ких прав, оскільки мова зобов'язань та обов'язків є більш зрозумілою і звичною в ісламі, ніж мова людських прав. Люди мають певні зобов'язання перед Богом, іншими людьми, своїм власним "я". "Коли люди виконують ці обов'язки, вони набувають певних прав та свобод, які визначені шари'атом" [4, р. 179]. Варто зазначити, що характерною рисою мусульманської позиції є підпорядкування людини в її зовні вираженій поведінці волі Аллаха. Причому звернена до мусульманина вимога за будь-яких умов діяти у відповідності із шари'атом далеко не завжди означає превалювання обов'язків над правами. Тут "важливо відрізнити специфіку поведінки людини в релігійній сфері, при виконанні нею культових обрядів від особливостей її вчинків у сфері мирських справ" [1, с. 15].

Виходячи з реалій сьогодення, важливим є розгляд особливостей, що відрізняють ісламське розуміння смислу і змісту прав людини від їхнього сприйняття з позицій демократичних ліберальних стандартів. Зокрема, мова йде про різне бачення свободи людини. Так, ісламська думка пов'язує межі вказаної свободи, насамперед, з імперативними нормами (головним чином, із заборонами) шари'ату, тобто з релігійними настановами. Причому попри сприйняття багатьма цих рамок як зазіхання на права і свободи людини, іслам їх розуміє як вищу, Божественну справедливість. У зв'язку з цим варто відзначити, що саме справедливість, а не свобода, рівність чи гідність розглядається в рамках мусульманської традиції як центральної категорії концепції прав людини. Такий підхід домінує в цій концепції, навіть коли вона формально узгоджується з ліберальною оцінкою прав людини.

Слід зазначити, що сучасні мусульманські автори не є однастайними в питанні співвідношення ісламських ціннісних настанов з ліберальними стандартами прав людини. Так, певне поширення має думка, згідно з якою між ісламським підходом та ліберальною ідеєю немає принципових розходжень, а відмінності стосуються деяких деталей і конкретних норм. Проте все ж домінуючою є позиція, прибічники якої роблять акцент насамперед на серйозних відмінностях між ісламською концепцією прав людини і міжнародно-визнаними ліберальними стандартами. Природно, що найчастіше мусульманські традиціоналісти, які дотримуються такого погляду, оцінюють подібні відмінності на користь ісламу. Як у прибічників, так і у опонентів сучасної ісламської правової думки з прав людини є свої аргументи, характер яких значною мірою залежить від погляду на обговорювану проблему. Коли мова йде про позиції ісламських держав з питань прав людини, то наголошувалося, зокрема, на приєднанні тієї чи іншої мусульманської країни до міжнародних пактів з прав людини. При цьому іноді з поля зору випадає характерний для мусульманського світу незбіг офіційно проголошених норм законодавства із системою цінностей, що склалась у суспільстві, які формуються під визначальним впливом традицій ісламу. Зокрема, якщо конституції мусульманських країн закріплюють принципи свободи і рівності всіх громадян, то це ще не означає, що на практиці вони реалізуються відповідно до вимог закону. Адже ісламські принципи разом із регіональними, локальними традиціями суттєво впливають на зміст положень теорії прав людини.

Підводячи підсумки аналізу сучасного розуміння прав людини провідними релігіями, є підстави стверджувати, що їх позиції тією чи іншою мірою відрізняються від ліберального бачення цієї проблематики. При

цьому концепції, що сформувались у межах різних релігійних традицій, різних вір не просто не збігаються, а часом вступають у прямий конфлікт одна з одною. Для пошуку шляхів порозуміння між різними релігіями і людськими культурами важливим є своєрідний крос-культурний, крос-релігійний підхід до питань людських прав, що дає можливість зрозуміти роль релігій у створенні атмосфери взаєморозуміння, прокладання шляху до діалогу, взаємоповаги один до одного на основі спільності цінностей і переконань. Варто також зазначити, що поєднання теологічного і юридичного підходів до прав людини створює підґрунтя обговорення цих проблем в універсальних термінах і окреслює напрями до пошуку шляхів вироблення концепцій прав людини, які б максимально узгоджувались з культурними традиціями людства. Власне аналіз підґрунтя прав людини в різних релігіях і культурах і має сприяти досягненню цієї мети, прагнути до поваги людських спільнот і прав людини.

Список використаних джерел

1. Сюкияйнен Л. Р. Ислам и права человека в диалоге культур и религий / Л. Р. Сюкияйнен. – М.: ООО "Садра", 2014. – 212 с.
2. Сюкияйнен Л. Р. Современные религиозные концепции прав человека: сопоставление теологического и юридического подходов / Л. Р. Сюкияйнен // Право. Журнал Высшей школы экономики. – 2012. – № 3. – С. 7–28.
3. Черенков М. Права людини, "ортодоксія" і "ересь": філософсько-релігійні рамки інтерпретацій / М. Черенков // Релігійна свобода. – 2016. – № 19. – С. 60–66. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/religfree_2016_19_18
4. Anjum Faraz. Human rights, cultural relativism and islam / Faraz Anjum // Journal of the Research Society of Pakistan. – 2013. – Vol. 50, No. 2. – P. 160–189.

5. Baderin Mashood A. Religion and Human Rights: Towards a Better Understanding / A. Baderin Mashood // TAFHIM: IKJM Journal of Islam and the Contemporary World. – 2010. – N 3. – P. 75–101.
6. Dalai Lama. Message on the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights. – URL: <http://www.dalailama.com/messages/world-peace/universal-declaration>
7. Pope John Paul II. Address to the United Nations [Electronic resource]. – URL: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1995/october/documents/hf_jp-ii_spe_05101995_address-to-uno_en.html
8. Sadaqat Ali. Human Rights in The Monotheistic Religions: Justification of Human Rights in the perspective of monotheistic religion according to Human Rights Theories / Ali Sadaqat. – Oslo: Norwegian School of Theology, 2017. – 115 p.

References

1. Sukiainen L. R. Islam i prava cheloveka v dialoge kultur i religii / L. R. Sukiainen. M.: Sadra, 2014. – 212 s.
2. Sukiainen L. R. Sovremennyye religioznye konceptii prav cheloveka: sopostavlenie teologicheskogo i iuridicheskogo podhodov // Pravo. Zhurnal Vysshei shkoly ekonomiki. 2012. №3. S. 7-28.
3. Cherenkov M. Preva liudyny, "ortodoksia" i "ieres": filosofsko-religiini ramky interpretatsii // Religiina svoboda. 2016. № 19. S. 60-66 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/religfree_2016_19_18
4. Anjum Faraz. Human rights, cultural relativism and islam // Journal of the Research Society of Pakistan. 2013. Vol. 50, No. 2. P. 160-189.
5. Baderin Mashood A. Religion and Human Rights: Towards a Better Understanding // TAFHIM: IKJM journal of Islam and the Contemporary World. 2010. N3. P. 75-101.
6. Dalai Lama. Message on the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights. URL: <http://www.dalailama.com/messages/world-peace/universal-declaration>
7. Pope John Paul II. Address to the United Nations. URL: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1995/october/documents/hf_jp-ii_spe_05101995_address-to-uno_en.html
8. Sadaqat Ali. Human Rights in The Monotheistic Religions: Justification of Human Rights in the perspective of monotheistic religion according to Human Rights Theories / Ali Sadaqat. Oslo: Norwegian School of Theology, 2017. 115 p.

Надійшла до редколегії 23.08.20

И. В. Кондратьева

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

РЕЛИГИОЗНЫЕ ЦЕННОСТИ И ПРАВА ЧЕЛОВЕКА: ОСОБЕННОСТИ КОРРЕЛЯЦИИ

Рассмотрены особенности понимания природы и сущности прав человека в рамках разных религий, специфика взаимосвязи традиционных религиозных ценностей и человеческих прав в контексте современных реалий; осуществлен анализ особенностей религиозных концепций прав человека (на примере мировых религий) в их взаимосвязи и корреляции с существующими подходами к проблематике человеческих прав, которые имеют в значительной мере либеральную основу и находят свое отображение в соответствующих международных документах и решениях авторитетных международных институтов.

Ключевые слова: религия, религиозные ценности, права человека, глобализация, религиозные права, религиозная свобода.

Iryna Vladyslavivna Kondratieva

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

RELIGIOUS VALUES AND HUMAN RIGHTS: FEATURES OF CORRELATION

The features of understanding nature and essence of human rights in different religions, specific of intercommunication of traditional religious values and human rights in the context of modern realities are considered in the article. The author analyzed the religious conceptions of human rights (on the examples of world religions) in their correlation with the existent approaches to the problems of human rights which have liberal basis and find their reflection in international documents and decisions of competent international institutes.

It is determined that the problem of contradictory interrelation of religious ideas, norms and values and human rights in the context of modern realities is at the intersection of research interests of representatives of different spheres of religious, humanitarian and law knowledge.

The basic values of the world's leading religious traditions play a significant role in shaping a kind of universal system of human rights. At the same time, the world religions pay close attention to the development of their own conceptions of human rights, which correlate accordingly with modern liberal theories of human rights.

Religious doctrines in this context differ in some important aspects, the basic principles of existing religions often do not coincide due to several fundamental points, such as the religious traditions of individual regions. The relationship between religion beliefs and human rights in Europe is dynamic and sometimes are going through appropriate transformations. This evolution is connected, in particular, with the formation of the concept of human rights in its liberal version.

Religious vision of the basic rights of human person is based primarily on the fundamental religious principles of a religion. At the same time, modern religious conceptions of human rights are sometimes a kind of reaction to liberal versions of the interpretation of this issue. As a result, religious interpretations of human rights show a certain correlation with a range of important provisions of international human rights law, and religious concepts emphasize the differences, the uniqueness of the vision of human rights inherent in a particular religious tradition.

The article emphasizes that there is no single religious view of human rights, more often it is about specific religious, confessional approaches to this problem, with existing differences in different religious traditions.

Keywords: religion, religious values, human rights, globalization, religious rights, religious freedom.